

Wydział Sztuki
Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego
im. Kazimierz Pułaskiego w Radomiu,
prof. dr hab. Andrzej Markiewicz
26-200 Radom, ul. Wstępną 36/1

Radom, sierpień, wrzesień, 2022r.

**Ocena rozprawy doktorskiej oraz projektu artystycznego
mgr Małgorzaty Szram-Lipki w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
w dziedzinie – sztuka dyscyplinie artystycznej – sztuki plastyczne i konserwacja dzieł
sztuki, wszczętym przez Radę Instytutu Sztuki Wydziału Artystycznego Uniwersytetu
Śląskiego w Katowicach.**

Uchwałą z dnia 29 czerwca 2022 roku Rada Naukowa Instytutu Sztuk Plastycznych Wydziału Sztuki i Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach powierzyła mi przygotowanie recenzji w postępowaniu doktorskim mgr Małgorzaty Szram-Lipki. Temat rozprawy doktorskiej i pracy praktycznej brzmi: *Rekonstrukcja materii – matryca w procesie rozpadu*.

Rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Szram-Lipki została podzielona na dwie części: teoretyczną i artystyczną.

- Część teoretyczna składa się z pięciu rozdziałów, streszczenia, abstraktu oraz bibliografii, stanowi autorską analizę problemu zawartego w temacie pracy.
- Część artystyczna zawiera dokumentację fotograficzną: jednego obrazu graficznego, który składa się z 10-ciu fragmentów; jednego obrazu – obiektu ceramicznego oraz pięciu fotografii (druk UV). *Prezentowane rozważania w ścisły sposób staram się przełożyć na coś, co możemy nazwać myśleniem graficznym... Efektem tego jest zestaw dwóch prac wielkoformatowych na pograniczu dwóch dyscyplin grafiki i ceramiki, będących jednocześnie wyrazem kształtowania się mojego indywidualnego języka wypowiedzi. (...) Całość dopełnia cykl fotografii Procesy ukryte, będącej zapisem zmieniającej się materii..., za autorką rozprawa doktorska str. 7.*

Dysertacja liczy 65 stron.

Powierzona mi do sporządzenia recenzja będzie składała się z dwóch części. Po pierwsze wyrażę opinię do przedstawionych założeń teoretycznych dysertacji. Po drugie odniosę się do wizualizacji ww. problemu w dokonaniach artystycznych, które poznałem i analizowałem na podstawie reprodukcji prac autorki, rozprawa doktorska – str. 8-29.

Mgr Małgorzata Szram-Lipka poza rozprawą doktorską przedstawiła *Dorobek artystyczny*, które składa się z siedmiu części: *Dorobek, Koncepcja rozprawy artystycznej, Osiągnięcia, Twórczość, Wystawy, Działalność popularyzacyjna sztukę, Publikacje*. Wymieniona dokumentacja w wyczerpujący sposób opisuje i przybliża rozwój edukacyjny i zawodowy, dorobek artystyczny, dydaktyczny i organizacyjny doktorantki. Począwszy od

2010 r. autorka zgromadziła bogaty dorobek twórczy. Swoje dokonania prezentowała na ośmiu wystawach indywidualnych, brała udział w wielu wystawach zbiorowych, projektach artystycznych, działaniach popularyzujących sztukę. Za swoje dokonania artystyczne, co ważne, otrzymywała nagrody i wyróżnienia.

I. Część teoretyczna – analiza, refleksje i opinie

Praca teoretyczna mgr Małgorzaty Szram-Lipki umożliwiła mi poznanie obszarów zainteresowań doktorantki. Rozważania zamknięte w rozprawie doktorskiej dotyczą postawy artystki i jej reakcji wobec współczesnego świata, a także zawierają przemyślenia nad świadomym użyciem elementów graficznych, ceramicznych oraz fotografii we wzajemnym ich powiązaniu, porządkowaniem obszaru zapisu kompozycyjnego. Traktuję je jako osobiste wyznanie dotyczące filozofii twórczości artystki. Układ dysertacji jest chronologiczny i logiczny. Doktorantka podzieliła ją na osiem części.

W początkowych częściach pracy zawarła interesujące przemyślenia skupiające się na znaczeniu szeroko rozumianego zagadnienia istnienia, przemijania i relacji człowieka z naturą oraz jego miejsca w szeroko rozumianej teraźniejszości. Rozważania dotyczą obrazu człowieka i jego dokonań w kontekście obecności we wszechświecie, poddanego tym samym procesom, które obejmują wszystkie elementy tworzące rzeczywistość ziemską i kosmiczną. Sięgając do zagadnienia narodzin i śmierci zmagają się z problemem przemijania/rozpadu, ukazując go jako zjawisko niezbędne w zachowaniu ogólnej równowagi oraz rekonstrukcji materii w wyniku czego może powstać nowy byt, obraz, a także nowe życie. Następnie doktorantka skupia się na człowieku oraz jego związkach i relacjach z naturą, potencjale rozumu i idei. Stara się stworzyć obraz/ideę człowieka mającego szacunek nie tylko do swojego gatunku, ale także do „braci mniejszych”/wszystkich istot żywych. Rozdziały te można uznać jako przedstawienie obszaru zainteresowań, badań i poszukiwań artystycznych Małgorzaty Szram-Lipki. Żałuję trochę, i odczuwam pewien niedosyt, że w powyższych częściach rozprawy autorka nie przybliżyła omawianych zagadnień w kontekście sztuki współczesnej i praktyk artystycznych. Od lat 50-tych XX wieku problem sztuki środowiska, sztuki ekologicznej, sztuki Ziemi, obszarów ideowo-kreacyjnych bliskich autorce, pojawia się dosyć często, zaczyna odgrywać ważną rolę w dziełach sztuki, warto by więc skonfrontować go z koncepcjami działań artystycznych doktorantki.

Kolejny fragment dysertacji poświęcony jest zjawiskom, wydarzeniom, które w sposób szczególnie wpłynęły na fascynację naturą oraz kontakt z nią, a to z kolei stało się źródłem inspiracji i zapłodniło proces twórczy artystki. W dalszej części doktorantka opisuje eksperymenty technologiczne z wykorzystaniem organicznych matryc i ich nietrwałości oraz sposoby utrwalenia kruchości przedstawianych zjawisk, łączenia form ceramicznych z grafiką warsztatową, wykorzystanie fotografii w procesie kreacji. Fragmenty tej części teoretycznej tekstu, które autorka wzbogaca przemyśleniami, których zawartość może oprzeć na własnych, autentycznych doświadczeniach grafika, ceramika i fotografa uważam za subiektywne i ciekawe. W tej samej części pracy doktorantka opowiada także o procesie powstania swoich prac artystycznych oraz związanych z tym poszukiwaniach twórczych. Píše o znaczeniu jakie dla ostatecznego efektu dzieła ma sama materia a także technika oraz środki wyrazu. W jej działaniach dostrzegam potrzebę eksperymentowania oraz notowania rzeczywistości,

odkrywania różnorodności zapisu jej obrazów ukrytych w wyobraźni, przez które przebija ciekawość a także duże przywiązanie wagi do środków formalnych jakimi się posługuje. W sposób niezwykle osobisty i prawdziwy porusza wiele aspektów procesu twórczego, dotykając zagadnień filozoficznych, socjologicznych i emocjonalnych. *W procesie przemian natura wytwarza nieskończone ilości matryc, które w swej istocie ulegają ciągłym przemianom w pewnym sensie ewoluując. Pierwsze matryce ideowe, mity zdolne łączyć istoty ludzkie, wywyższają nas ponad otaczający świat przyrody. Niestety, dziś widzimy również tego konsekwencje, na szczęście w obawie przed najgorszym, następuje proces tworzenia matrycy-idei zdolnej połączyć człowieka z naturą w równej partnerskiej relacji.* – rozprawa doktorska str.52.

Język i styl jakim została napisana praca świadczy o dobrym poziomie umiejętności językowych mgr Małgorzaty Szram-Lipki, pozwalającym na wyrażanie skomplikowanych, często trudnych do werbalizacji przemyśleń dotyczących problematyki sztuki. Tekst rozprawy to rezultat wymagającej wysiłku pracy i samodyscypliny intelektualnej autorki, samodyscypliny opartej na konkretnej konstrukcji formalnej i merytorycznej (tematyka, kolejność rozdziałów, komentarze, zawartość historyczna, naukowa itp.). Dołączona bibliografia zawierająca teksty historyków, teoretyków sztuki oraz artystów, w liczbie 29 tytułów, a także źródła internetowe – 8 pozycji – wydaje się zadowalająca. W publikacji zawarta jest także pełna dokumentacja procesu realizacyjnego dzieła.

II. Część artystyczna – założenia, analiza.

Zestaw prac doktorskich składa się z jednego obrazu graficznego pt.: *Rekonstrukcja materii* wykonanego techniką sitodruku i ceramiki o wymiarach 200x350 cm, składającego się z dwóch rzędów po pięć części 100x70 cm, praca powstała w 2019 roku; jednego obrazu-obiektu ceramicznego pt.: *Eko sapiens*, o wymiarach 150x300cm, praca powstała w 2022 roku oraz cyklu pięciu fotografii w druku UV pt.: *Procesy ukryte*, każda z pięciu prac ma wymiary 100x70 oraz nosi tytuł *Makro* z cyfrą porządkową od 1 do 5, cykl powstał w 2022 roku.

Wyjątkowo trudno jest dokonać wnikliwej, miarodajnej i rzetelnej analizy prac graficznych, ceramicznych czy fotograficznych na podstawie ich reprodukcji. W przypadku dyscypliny sztuki plastycznej i konserwacja dzieł sztuki, w której treścią obrazu jest doświadczenie dążące do określenia, z wykorzystaniem materii twórczej, sensu znaczeniowego, symbolicznego i formalnego, problemu zawartego w tytule rozprawy doktorskiej, żadna inna forma dokumentująca dzieło nie jest w stanie zastąpić bezpośredniego z nim kontaktu. Każdy rodzaj reprodukcji dzieł plastycznych, w tym przypadku części artystycznej przewodu doktorskiego, z góry skazany jest na niepowodzenie. Ilustracja staje się wtórnym przedstawieniem oryginału, która niestety go spłaszcza i wypacza. Dlatego też chciałbym podkreślić, że dużą rolę w obecnym procesie analizy i oceny przedmiotu obrony odgrywa intuicja, wyczucie i doświadczenie recenzujących. Należałoby jednak rozważyć zmianę przepisów obowiązujących w tym przedmiocie.

Po tych paru słowach wstępu przejdę do analizowania części artystycznej przewodu doktorskiego. W sposób wysoce osobisty, rzetelny i autentyczny Małgorzata Szram-Lipka rozpoczęła poszukiwania metod i form do opisywania swojego świata, swojego czasu

i swojego w nim miejsca. Ta próba opowiadania ma swoje źródła w materii graficznej oraz rzeźbiarskiej, a także fotograficznej. Jej prace to wystudiowane kadry rzeczywistości, tworzące kompozycyjne układy i kompilacje. Istotą jej warsztatu twórczego są pewne wyraźnie określone reguły, zgodnie z którymi opracowanie powierzchni obrazu jest równoznaczne z podjęciem decyzji co do treści i formy kompozycji. W trakcie licznych swoich wędrówek górskich, kontaktów z naturą, zachwyty nad fenomenami zawartymi w odsłonach otaczającej rzeczywistości, gromadzi przeżycia, które nakładają się na siebie tworząc materię trudną do określenia, ale pełną znaczeń, wibrującą wielością doznań i przeżyć. Niewątpliwie ze wszystkich przebytych szlaków, fascynacji zjawiskami natury czerpie duchową siłę, zaś ich wizualną esencję gromadzi w osobistym muzeum wyobraźni, a także opisanych środkami plastycznymi obrazach. W tej postaci twórczość doktorantki staje się nie tylko formą czysto estetyczną, ale przede wszystkim wyjątkową, oryginalną i subiektywną. Na wizualną stronę artefaktów doktorantki składa się wiele źródeł inspiracji, a jej wrażliwość kształtowała się wraz z odkrywaniem kolejnych obszarów rzeczywistości. Dlatego zapewne w tym przypadku punktem wyjścia do prac artystki stała się refleksja nad wcześniejszymi poszukiwaniami i doświadczeniami wynikającymi z procesu twórczego. *Moje studiowanie od początku było związane z warsztatem graficznym, pisze autorka rozprawa doktorska str. 51, 52 i 53, jednak dorastałam i rozwijałam się wśród mocnych tradycji rzeźbiarskich w Zakopanem, gdzie spośród różnorodnych materiałów i technik zawsze najbliższą mi, była glina. (...) Ten osobisty stosunek do materii, jaką jest glina, pozwala mi odczuć bezpośredni kontakt z naturą w trakcie tworzeni. (...) często moim jedynym towarzyszem wędrówki był aparat fotograficzny. (...) Z czasem, szerokie, górskie ujęcia ulegały coraz większemu kadrowaniu, by ostatecznie zamienić się w podglądanie świata w skali makro.* Odrzucenie dosłownej narracji na rzecz ekspresji formy układu obrazu graficznego, ceramicznego czy fotograficznego, roli światła w budowaniu dzieła plastycznego, pozostawienia rygoru czerni i bieli pojawia się w pracach doktorantki. Autorka w sposób szczególny podkreśla rolę światła w percypowaniu plastycznej materii. W recenzowanych pracach światło oraz walor, niczym sprawny reżyser, przydziela role, dynamizuje płaszczyznę kompozycji i buduje przestrzeń tajemnicy opowiadań.

Chciałbym zwrócić uwagę na pracę *Rekonstrukcja materii*, w której autorka łączy klasyczną technikę płasko druku – serigrafię – z glinianymi odciskami stanowiącymi negatyw, trwały zapis, nośnik informacji o nietrwałości rzeczywistej materii. Kolejny artefakt zatytułowany *Eko sapiens* składa się z tysięcy, za autorką str. 51 rozprawy doktorskiej, ceramicznych przeskalowanych nasion dyni. Przetworzona odsłona rzeczywistości staje się grą linii, koloru, formy, a budowana płaszczyzna opowiadania plastycznego polega na uzyskaniu konkretnych układów poszczególnych elementów podporządkowanych całości. W cyklu fotografii *Procesy ukryte* autorka tworzy rodzaj pamiętnika zawierającego kadry świata w skali makro, ukazujące proces jego destrukcji.

Przedstawione utwory znajdujące się na pograniczu grafiki i ceramiki, dopełnione fotografią, dają poczucie równowagi czysto-plastycznych wartości połączonych na zasadzie harmonii wizualnej, ujmują strukturę opowiadania tożsamo ze strukturą bytu, która staje się znakiem, symbolem zawartym w tym co dla sztuki jest najistotniejsze w relacjach między czysto-wizualnym i czysto-artystycznym składnikiem.

Zrodzone z tego procesu utwory plastyczne tworzą rzeczywistość, która jest wynikiem intelektu, wyobraźni i działań kreatywnych.

III. Podsumowanie

Dokonania artystyczne mgr Małgorzaty Szram-Lipki stanowią aluzję do współczesności. Tematyka, forma wypowiedzi prac artystycznych jest zintegrowana, homogeniczna, stanowi pewnego rodzaju zapis, znak czasu, dokument opowiadający o wyjątkach rzeczywistości. Jej obszar badawczy tworzy spójną całość, bogatą w treść i poznanie. Rozumienie przez doktorantkę działań twórczych, integrujących w swoich granicach grafikę, ceramikę oraz fotografię jest interesujące, oparte na wciąż pogłębianych i gromadzonych doświadczeniach oraz poszukiwaniach ich wizualizacji, a źródłem artystycznego działania pozostaje indywidualna optyka świata i jest ona wyjątkowa.

Biorąc pod uwagę przedstawione fakty odnoszące się do koncepcji pracy doktorskiej, metod pracy, inspiracji i końcowych efektów, po wnikliwej analizie przedstawionej rozprawy doktorskiej, którą cechuje konsekwencja i dobór indywidualnych środków wyrazu, świadczących o dobrym poziomie dojrzałości twórczej, stwierdzam, że przedstawiona do obrony praca doktorska mgr Małgorzaty Szram-Lipki opatrzona tytułem: *Rekonstrukcja materii-matryca w procesie rozpadu*. spełnia wymagania związane z przewodem doktorskim i wnioskuję o przyznanie jej przez Radę Naukową Instytutu Sztuk Plastycznych Wydziału Sztuki i Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach stopnia doktora sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

prof. dr hab. Andrzej Markiewicz

